AZ EGÉSZSÉGÜGYI IGAZGATÁS ÉS A GYÓGYSZERTÁRAK ELLENŐRZÉSE MAGYARORSZÁGON

ZBORAY BERTALAN

A gyógyszerészet hazai történetével foglalkozó magyar kutatók szinte kivétel nélkül foglalkoztak már a századok folyamán kialakult gyógyszertár-vizsgálati formákkal és módszerekkel, így elegendő csak rövid áttekintést adni távolabbi múlt ismert módszereiről, s részletesen csak a századunk második negyedében érvényben volt vizsgálati módszert ismertetem.

Linczbauer X. Ferenc pesti orvosprofesszor a múlt század közepén megjelent több kötetes munkájában említi, hogy a Budai Törvénykönyv (1244—1421) 102. pontja rendelkezik legkorábban arról, hogy a gyógyszerárusok mit és mikor árulhatnak, de ellenőrzésről még nem tesz említést.[1]

Demkó Kálmán orvostörténész a XVII. század egeszsegugyi rendelkezéseit tárgyalva említi, hogy II. Rudolf császár 1602-ből származó rendelete már nemcsak vizsgázott gyógyszerész alkalmazását írja elő, hanem arról is rendelkezik, hogy az orvoskar dékánja 3—4 orvossal és két gyógyszerésszel együtt vizsgálja meg a gyógyszertárakat.[2]

Az 1644-ben életbe lépett Lex Sanitaria Ferdinandina szintén szigorú rendelkezéseket tartalmaz főleg a szerek eltartására vonatkozóan, előírja a gyógyszerek házilag történő előállítását, de a vizsgálatra nézve csak annyit említ, hogy *„a patikákat vizsgálni kell!"*[3]

1727-től kezdve a Helytartótanács több ízben adott ki rendelkezést a gyógyszertárak vizsgálatára vonatkozóan. Így 1727. szeptember 1-én elrendeli a Pozsonyi Városi Tanácsnak a gyógyszertárak évenkénti vizsgálatát. Külön hangsúlyozza, hogy a segéd hibáiért a mester a felelős, továbbá hogy a patika berendezése megfelelő legyen, úgyszintén a tisztántartás és a gyógyszerek elkészítésének módja is. A gyógyszertár vizsgálata a dékán, 3—4 orvos és 2 gyógyszerész jelenlétében végzendő.

Több szerző, így Ernyey József és Csippék János munkáiból tudjuk, hogy az 1720—30-as években a szerzetes rendek (ferencesek, jezsuiták, irgalmasok) is működtettek rendházaikkal kapcsolatosan és királyi engedelemmel házipatikákat, melyek a közeli és rászoruló polgári lakosságot is ellátták gyógyszerrel, de nyilvános jogot csak akkor kaptak, ha alávetették magukat a polgári vizsgálatnak és az adóztatásnak.[4] A század közepéről kb. 30 vizsgálati jegyzőkönyv maradt fenn a győri jezsuiták gyógyszertárá-

[1] Linczbauer X. Ferenc: *Codex sanitarius Hungaricus.* Buda, 1852—1856. I. 51.

[2] Demkó Kálmán: *A magyar orvosi rend története.* Lőcse, 1892. 389.

[3] Baradlai János—Bársony Elemér: *A magyarországi gyógyszerészet története.* Bp. 1930. I. 196.

[4] Ernyey József: A szerzetesrendek gyógyszertárai hazánkban. *Gyógysz. Értesítő,* 1898, 243.

val kapcsolatban, s ezekből megállapítható, hogy a vizsgálatot legfeljebb 2—3 évenként végezték.[5]

1767-ben a kormányzat hivatalosan figyelmeztette a vizsgáló orvosokat, hogy a gyógyszerészeket a vizsgálat időpontjáról előre értesíteni tilos, nehogy ezek a régi, romlott vagy penészes készítményeket a vizsgálat idejére eltüntessék.[6]

A század második felében II. József császár — mint sok mindenben — az egészségügy terén is új helyzetet teremtett azzal, hogy az egészségügyi igazgatást és személyzetet királyi biztosoknak rendelte alá. Ennek ellenére a vizsgálat szempontjából hiányzott az egységes rendszer, mint azt Csippék János megírta, úgyhogy mind az orvosok, mind a gyógyszerészek lassan üres formaságnak tekintették a vizsgálati eljárást, mely legtöbbször a főorvos, illetve a vizsgáló bizottság megvendégelésére szorítkozott.[7]

Hogy a vizsgálatok menetére vonatkozó rendelkezések hiányát maguk a vizsgálattal megbízott főorvosok is érezték, erre vonatkozólag három olyan korabeli munkát kell felsorolnunk, amelyben a szerzők saját tapasztalataik alapján adtak vezérfonalat a gyógyszertár-vizsgálatokhoz az utódok kezébe!

Az első ilyen tudós szakember Torkos Jusztus János pozsonyi főorvos volt, aki 1745-ben kiadott „Taxa Posoniensis"-ében nemcsak négy nyelven felsorolja a használatos gyógyanyagokat és azok árait, hanem azok gyűjtésére, beszerzésére és eltartására, valamint kiszolgáltatására is „instructiok"-at ad, mintegy felhívja az érdekelt gyógyszerészek figyelmét azokra a körülményekre és követelményekre, amelyeket ő ellenőrzése során meg fog vizsgálni. Fontosnak tartja, hogy a gyógyszerészek házilag készítsék a gyógyszereket és csak megbízható helyről vásároljanak.[8]

A XIX. század elején Nyulas Ferenc, Erdély főorvosa szolgálati évei alatt gyűjtött széleskörű, értékes tapasztalatait megörökítve, adta ki a patika vizsgálatára vonatkozó munkáját 1807-ben Kolozsváron. Ebből idézem a következőket:

„A segéd és tanuló tévedéseiért a gyógyszerész tartozik felelni. Külön jegyzőkönyv legyen a mérgek eladásáról, feltüntetve benne a dátum, a súly és a vásárló neve. A gyógyszerész kész, összetett gyógyszereket ne vásároljon, erős szereket mindig maga készítse. Aláíratlan vényt elkészíteni nem szabad. Kétes felírás esetében az orvos helyreigazítását kell kérni. Nagyobb jelentőségű szer elkészítését a gyógyszerész sohase bízza tanulóra, annál kevésbé feleségére, gyermekeire vagy valamely jobbágyára."[9]

Az 1831-ben megindult Bugát—Schedel-féle Orvosi Tár című folyóirat VII. kötetében találjuk Cserszky Antal, Bereg megye tiszti főorvosának és táblabírájának „Útmutatás" című munkáját a patikavizsgálatokról. Ennek előszavában ugyan megemlíti a szerző, hogy nem tanítás céljából írta munkáját, hiszen a vizsgálatra bármelyik felelős állásban levő orvos képes, csupán vezérfonalat akar nyújtani, összegyűjtve az általa évek óta megejtett vizsgálatok tapasztalatait. Igaz ugyan — mondja —, hogy az évenkénti egyszeri vizsgálattal a visszaéléseket teljességgel kizárni nem lehet, azonban a vizsgáló így képet nyer a gyógyszer elkészítését, beszerzését és eltartását érintő követelményekről. Rövid történeti áttekintést ad a századok folyamán ismert és a patikára vonatkozó rendelkezésekről is. Megkülönböztet évenkénti *rendes* és bizonyos

[5] Demkó i. m. 485.

[6] Demkó i. m. 497.

[7] Csippék János: Adalékok a magyar, különösen a felvidéki gyógyszerészet történetéhez. *Gyógysz. Hetilap*, 1898, 306.

[8] Torkos Justus János: *Taxa pharmaceutica Posoniensis*. Pozsony, 1745.

[9] Spielmann József—Soós Pál: Nyulas Ferenc. *Comm. Bibl. Hist. Med.* 1957, 5. 152.

okból megtartott *rendkívüli* vizsgálatot. Feltűnő a 10.§-ban foglalt megállapítás: „*...sajnálatra méltó dolog egy tökéletesen tanult és felesküdt gyógyszerárost — becstelen és lelkiismeretnélküli ember gyanánt — ok nélkül, hirtelen meglepni! Csak azon esetben vélném méltányosnak a meglepőleg való vizsgálatot, midőn valamely gyógyszeráros rendetlenségről, álnokságról vádoltatik és a gyanu alapos...*" Mint látjuk ez a felfogás merőben ellenkezik az addigi szokással, s bizonyos mértékben, a mai nap is követett eljárással!

Általános szabályul azt tanácsolja, hogy: „*...minden gyógyszer vizsgálata menynyiségökre és millyenségökre terjedjen ki. Az ártalmasok, a nagyon hatásosak, a hasonlók mindig szorosan vizsgáltassanak meg. Ha a vizsgálat és a ráépítendő ítélet civakodásra alkalmat nyújtana, akkor a vitatás alatt levő, lepecsételt gyógyszer a főorvos jelentéséhez mellékelve felsőbb ítélet alá bocsátandó.*" Kívánatos volna — írja —, hogyha Magyarország számára is volna vizsgálati jegyzőkönyv-minta, amilyen Csehországban van! Érdekes figyelmeztetése a következő:

„*Ellenőrizze a főorvos azt is, hogy a patikás maga készíti-e az egyszerű szereket, vagy pedig csupa kényelemből jóhírű gyógyszerkereskedőtől vagy gyáraktól szerzi-e be? Ez utóbbi* — mondja — *tilos dolog lehetne, mert emiatt eltompul a gyógyszeráros „mív-kézsége" [Kunstfertigkeit] és a tanulóknak nem lesz alkalmuk ezt a kézséget elsajátítani!*"

Ennyi általános szabály után rátér a részletes vizsgálat ismertetésére. A teendőket három csoportra osztja: *1.* szakasz a „Személyzetről" *2.* szakasz „Magáról a tárról" *3.* a „Gyógyszerekről". Cserszky könyve tulajdonképpen a gyógyszerekről szóló fejezete miatt érdekelhet minket legjobban, mert ebből képet kaphatunk az akkori gyógyszerkincsről, illetve az azokkal kapcsolatban előírt követelményekről.[10]

Úgy látszik, hogy az érdeklődés előterébe került ebben az időben a gyógyszertárvizsgálatok egységesítésének ügye, mert két év múlva megjelenik Pesten Pekarik András pesti gyakorló orvos „Examen" című munkája, melynek egyik fejezete a gyógyszertárakat vizsgáló orvosok számára felsorolja a jegyzőkönyvbe felveendő kérdéseket. Felveendők: „*a gyógyszertár címe, jelei, a tulajdonos vagy felügyelő, segédek, gyakornokok személyi adatai; a gyógyszertár helyzeti állapotja, bútorzat, edényzet, felírás, az officinális gyógyszerek állapotja, mennyisége, minősége, készítése. Mérgek, önsúly mérlegek, kémszerek, az osztrák gyógyszerkönyv szerintiek legyenek. Műhely, készülékek, eszközök, raktár, pince, fűpadlás megvizsgálandók. A vezetendő- és gyógyszerkönyvek, árszabás, rendszabályok, szakkönyvek elegendősége ellenőrzendő.*"[11]

Az 1840-es évekből származó gyógyszertár-vizsgálati jegyzőkönyveket Halmai János professzor is tanulmányozta.

Halmai professzor tanulmányában nem tesz említést arról, hogy a nagytapolcsányi patika vizsgálatával (1839. október 16.) kapcsolatban a vizsgáló Bjely Sámuel megyei fizikus (főorvos) milyennek találta a patika állapotát és felszerelését. Ebből arra következtethetünk, hogy azt jónak, illetve megfelelőnek találta, illetve nem talált kifogásolni valót. Halmai a továbbiakban megadja a megvizsgált anyagok latin nevét, amiből az akkor használatban levő „gyógyanyagok" és gyógyszerformákról kaphatunk képet.[12]

Ugyancsak számot tarthat érdeklődésünkre a Pesti Egyetem Orvosi Karához 1839-

[10] Cserszky Antal: Útmutatás a patikai vizsgálatra. *Orvosi Tár* 1832. VII. köt. 9.

[11] Pekarik Andreas: *Examen Medicamentorum.* Budae, 1834.

[12] Halmai János: Gyógyszertárvizsgálati jegyzőkönyvek a XIX. sz. első felében. *Comm. Bibl. Hist. Med. Hung.* 1960. 18.

ben benyújtott disszertáció, melyben Grünwald Pál (Paulus) a „Gyógyszertári vizsgálatokról" szól. Eszerint a gyógyszertárakat az orvoskari dékán, a füvészet és a vegytan tanára és a városi gyógyszerészek két seniorjából álló bizottság végezte. Ezenkívül „*...Tellyes szabadságok van a helybéli orvosoknak néha... kisebb gyógyszerészi szemléket tartani, miáltal ... legkedvezőbb alkalom adatik a gyógyszerek kémiai tulajdonságai fölötti meggyőződésre...*"[13]

REFORMTÖREKVÉSEK 1848-BAN

Az eddigiekben javarészt a különböző rendeletekről és észrevételekről volt szó, amelyek a gyógyszertárt vizsgáló orvosok számára voltak irányadók, s nem hallottunk az érdekelt — vagy úgy is mondhatnám, szenvedő alanyként szereplő — patikusok véleményéről, már pedig alig hihető, hogy az érdekeltek minden esetben simán és könnyen belenyugodtak volna a vizsgáló „physikus" szigorú, esetleg nem egészen pártatlan megállapításaiba! Bizonyítja ezt a feltevést az előbbiekben tárgyalt Cserszky Antal beregi főorvos munkája, aki említést tesz arról is, hogy a patikavizsgálatnál felmerülő esetleges „civakodás" esetén mi a teendő.

Az 1848. márciusi események nyomán a gyógyszerészek létrehozták érdekképviseleti egyesületüket, a Buda—Pesti Gyógyszerész Testületet. Ez nem is maradt tétlen, mert még 1848 tavaszán Würtzler Vilmos és Hollmann József elnökök aláírásával ellátva beadvánnyal fordult Klauzál Gábor „nemzetgazdászati" miniszterhez. A beadvány 6 pontja a gyógyszerészek legfontosabb kérdéseinek (képviselet a minisztériumban, országos egyesület, külön gyógyszerkönyv stb.) rendezését kéri. Itt most csak a 3. pontra térnék ki részletesen, mert ez így szól: „*A gyógyszertár-vizsgálatok fővizsgálók által legcélszerűbben és hitelesebben teljesíttethetnének, ... ezeknek azonban független a Status által fizetendő, felesküdt gyógyszerészeknek ... kell lenniök. Ezek a helybeli törvényhatóság egy tagjával a vizsgálatot — amint megkívántatik — de a gyógyszerészek adóztatása nélkül vigyék véghez s a feljebb említett úton a t. Minisztériumot tudósítsák.*"[14]

Klauzál Gábor miniszter ugyancsak 6 pontban válaszolt a beadványra június 25-én, de már korábban dr. Wágner Dániel pesti gyógyszerészt, a „Nádor" gyógyszertár tulajdonosát nevezte ki az egészségügyi osztályba, a gyógyszerészi ügyek tanácsosává. Az általa készített törvénytervezet megoldást javasolt a Testület beadványában foglaltakra. A patikavizsgálatokkal kapcsolatban a következőket olvashatjuk:

„*Habár a gyógyszerészek gyakorlati és tudományos képzettsége az államnak legnagyobb erkölcsi biztosítékot nyújt, mégis a közönség biztonsága érdekében szükséges, addig amíg ezirányú intézkedés folytán* országos gyógyszertárvizsgálók *kineveztetnek, hogy hatósági főorvos, 2 köztiszteletben álló gyógyszerész és egy bírósági tag kíséretében időről-időre a gyógyszertárakat megvizsgálják és arról hatóságaik útján jelentést terjesszenek fel. A vizsgálati díjak közpénztárakból utalványoztassanak.*"[15]

Ismeretes, hogy Klauzál minisztériuma a beálló hadiállapot miatt alig három hónapos működés után megszűnt, ami hosszú időre megpecsételte a tervezet sorsát, s a benne foglaltak részben csak a kiegyezés után, részben csak a jelen században valósul-

[13] Grünwald, Paulus: *A gyógyszertári vizsgálatokról.* Buda 1839.

[14] Baradlai János—Bársony Elemér i. m. II. 68.

[15] u. o. II. 76.

tak meg. Wágner életrajzából tudjuk, hogy ő ott hagyva a minisztériumot, vegyészeti tudománya birtokában a lőporgyártás irányításával segítette az önvédelmi harcát vívó honvédsereget.[16]

Az elbukott szabadságharc utáni két évtized a gyógyszerészek szempontjából is súlyos esztendőket hozott. Az abszolutizmus alatt a hatóság a gyógyszerészeket is az iparosok közé sorolta, s bár 1855-ben a *reáljogú* patikák különleges átruházási módját elismerte, ezután egyre több új jogosítványt adott ki, nem törődve a meglevő patikák anyagi helyzetével.

A gyógyszerészet vezető emberei (Wágner, Ráth, Láng, Tamássy) — Pesten és vidéken egyaránt — nem felejtették el a 48-as reformtörekvéseket. Az óhajok kifejezésére két alkalom kínálkozott. Miután a Bene Ferenc orvosprofesszor kezdeményezésére 1841-ben megindult Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlésein a haladó szellemű gyógyszerészek már a megindulásakor is jelen voltak, idővel elérték azt is, hogy külön gyógyszerészi szakcsoportban tárgyalták meg a kart érdeklő ügyeket. Az 1864-ben Marosvásárhelyen tartott Vándorgyűlés szakbizottsága Ráth Péter pestbudai gyógyszerész elnöklete alatt jóváhagyta a reformtervezetet, amelynek 3. pontja így szól: „*Javasoljuk önálló gyógyszertárvizsgálók alkalmazását, akik a főorvos, a gremium elnöke s egy hatósági képviselő jelenlétében végeznék a vizsgálatot.*"[17]

A reformok ügyének előrelépése szempontjából szerencsés körülmény volt, hogy Schédy Sándor pesti gyógyszerész személyében akadt egy lelkes ember, aki 1862-ben szaklap („Gyógyszerészi Hetilap") alapításával probálkozott meg. Schédy és a lap — valamint a köréje csoportosult szakemberek (Felletár, Voga, Katona stb.) döntő hatással voltak a század második felében valamennyi gyógyszerészi vonatkozású mozgalomra. A Gyógyszerészi Hetilap — mely kb. 25 éven keresztül egyedül képviselte a gyógyszerészi közvéleményt — legnagyobb sikerét a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület megalakulásának kiharcolásával (1872) érte el. Bár az 1868-ban megalakult Közegészségi Tanácsban szereplő gyógyszerészek közreműködésével szerkesztett és 1871-ben megjelent I. Magyar Gyógyszerkönyv határozott sikernek tekinthető, a gyógyszertár-vizsgálatok megreformálásának ügyében nem sikerült a múlthoz képest lényeges változást elérni.

AZ EGÉSZSÉGÜGY RENDEZÉSE: 1876. ÉVI XIV. TÖRVÉNYCIKK

A különben nagy jelentőségű törvénynek gyógyszerészi szempontból komoly hibája volt, hogy a hatósági teendőket részben orvosokra, részben jogászokra bízta, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy a gyógyszerészet a századok folyamán — hazánkban is — az egészségügy önálló szakágazatává fejlődött, amelynek felügyelete, igazgatása, de különösen szakmai ellenőrzése már gyógyszerészi szakismereteket kíván. A tiszti főorvos részéről történő szakmai ellenőrzés gyakorlatilag alig érvényesülhetett, hiszen a század végére az orvosi tanulmányokból a botanikát teljesen kihagyták, és az orvosok által tanult kémiai jellegű tantárgyak is mindjobban eltávolodtak a gyógyszervizsgálatoktól, pedig ezeket az egymás után megjelenő Gyógyszerkönyvek — főleg századunkban — egyre növekvő számban írták elő.

[16] u. o. I. 427.

[17] *Magy. Orv. és Term. vizsg. Vándorgyűlése, Marosvásárhely 1864.* Pest 1865, 37.

A „Gyógyszerészeti üggyel" foglalkozó XVI. Fejezet tizenöt §-t tartalmaz. Az első kimondja, hogy „*A gyógyszerészet, mint közegészségi intézmény, az állam felügyelete alatt áll. E felügyeletet az állam a következőkre nézve gyakorolja:*

a) *a gyógyszerészeti személyzet tudományos képzettségére,*

b) *az államilag meghatározott árszabályzat megtartására és a gyógyszertárak kezelésére,*

c) *a megkívántató helyiségek berendezésére és felszerelésére,*

d) *a gyógyszerészi rendszabályban meghatározott könyvek vitelének helyességére nézve.*"

Miután a többi §-okban a gyógyszertárakkal kapcsolatos — inkább jogi természetű — rendelkezésekkel (jognyerés, átruházás, kézi-gyógyszertárak stb.) találkozunk és a vizsgálat részletes előírása nem szerepel, így világos, hogy a törvény érvényben hagyta a Helytartótanács által még 1863. szeptember 4-én kiadott (Péchy Ferenc, Hueber Zsigmond, Onderkó János aláírásával ellátott) 66533/1863. sz. rendeletet, amelynek mellékleteként kiadott „Utasítás a gyógyszertárakat vizsgáló orvos számára" címmel 20 kérdésből álló jegyzőkönyvet rendszeresített, felsorolva benne, szinte pontosan azokat a vizsgálati teendőket, amiket az elődök már alkalmaztak.[18]

ÚJABB RENDELET A GYÓGYSZERTÁRVIZSGÁLAT ÜGYÉBEN

A közegészségügy rendezéséről szóló rendelet tehát 1876 óta érvényben volt, sőt a II. Magyar Gyógyszerkönyv (1888) is megjelent és már több éve használatban volt, amikor a Belügyminisztérium 1893-ban 75641/1893. sz. alatt újabb szigorú rendelkezést adott ki a gyógyszertárak megvizsgálása ügyében, miután „*...egyes törvényhatóságok a gyógyszertár-vizsgálati jegyzőkönyveket vagy pontatlanul, s nem megfelelő alakban, vagy egyáltalában nem terjesztették fel...*[19]

A rendelet előírja a tiszti főorvosnak, hogy a vizsgálatot „*...az eddigi szokástól eltérően az év egész folyamán megtarthatja...*" egy tiszti orvos, vagy körorvos és az I. fokú közegészségügyi hatóság képviselőjének közbejöttével. A régebben előírt „gyógyszerész-senior" mint szakértő jelenlétét már nem tartja szükségesnek! Fontos rendelkezés ezenkívül az is, hogy ha a vizsgálat folyamán az anyagot illetően kétely merülne fel, vagy a vizsgálat nagyobb nehézségekkel járna, úgy az anyagból vett mintát, lepecsételve a jegyzőkönyvvel együtt a Belügyminisztériumba kell felterjeszteni! A továbbiakban a felsorolt hivatalos könyvek vezetésének ellenőrzésére hívja fel a figyelmet. Újítása a rendeletnek, hogy az észlelt megállapításokat rögzítő 22. pont után megköveteli, hogy a vizsgált gyógyszertár vezetője aláírásával tanúsítsa az esetleges hiányosságok tudomásul vételét.

A rendelethez mellékelt jegyzőkönyvminta 24 pontjával kb. az alábbi négy csoportra osztható kérdéseket tartalmazta:

I. 1—7. a gyógyszertár neve, helye, engedélye, a tulajdonos és alkalmazottainak neve és végzettsége.

II. 8—16. a gyógyszertár berendezése, felszerelése, a szerek minősége, eltartása.

[18] Chyzer Kornél: *Az egészségügyre vonatkozó törvények és rendeletek gyűjteménye.* Bp. 1894. 88.

[19] u. o. 756.

III. 17—18. a raktár, pince, padlás állapota, az ottlevő anyagok eltartása és mennyisége.
IV. 19—22. az előírt könyvek vezetése és a vények taxálása.
Végül a vizsgálat eredménye és a talált szabályellenesség esetén tett intézkedések.

Az ismertetett jegyzőkönyv-minta, mely a gyakorlatban négy oldal terjedelmű volt, még az első világháború után is jóideig, tehát több mint négy évtizeden át használatban volt, s csak az Országos Közegészségügyi Intézet által 1936-ban rendszeresített gyógyszertárvizsgálatokkal kapcsolatban vált feleslegessé.

GYÓGYSZERTÁRVIZSGÁLATOK 1919-BEN

A proletárdiktatúra kikiáltása (1919. március 21.) után a gyógyszerészet ügyeit a Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság Gyógyszerészeti Osztálya intézte. Az átszervezés nehézségei (gyógyszertárvezetők leváltása, anyagellátás megszervezése) leküzdése után, az osztály rövidesen foglalkozott a gyógyszertárvizsgálatok ügyével is. E célból bizottságot hívott össze, melynek tagjai: Vámossy Zoltán, Winkler Lajos, Matolcsy Miklós egyetemi tanárok, Végh János budapesti tiszti főorvos, Kaiser Károly főorvos, Deér Endre, Andriska Viktor, Augusztin Béla, Darvas Ferenc gyógyszerészek, valamint Wiener Jenő, Maurer Armand, Szentmiklósi Sándor alkalmazott gyógyszerészek és a népbiztosság részéről Téri Tibor, György Mátyás és Forgács Rezső. A bizottság az eddigi vizsgálati rendszer megváltoztatását határozta el, és a terv az volt, hogy az ország gyógyszertárainak számához mérten *gyógyszertárfelügyelői* állásokat szerveznek. A kivitel első lépése gyanánt 1919. április 15-én pályázati hirdetmény jelent meg a Gyógyszerészi Újságban, melynek szövege szerint „...*Pályázhatnak mind azok az okleveles gyógyszerészek, akik tudományos és gyakorlati képzettségüknél fogva erre magukat hivatottnak érzik*..."[20]

A tanfolyam tanterve is elkészült, mert az említett bizottsági tagok — Winkler Lajos professzorral az élen — valamennyien vállalták előadás tartását, vagy laboratóriumi gyakorlatok vezetését. Sajnos azonban a Népbiztosság a tanfolyam anyagi fedezetét nem tudta biztosítani, s ezért május 20-i kelettel kénytelen volt a 35. M. N. számú rendeletet[21] kibocsátani, amellyel ugyan nem ejtette el a gyógyszerészfelügyelők kinevezésének gondolatát, de működési területükül csupán Budapestet és az akkor még Pest vármegyéhez tartozó peremvárosokat (Kispest, Csepel, Budafok, Újpest stb.) s ezenkívül két Budapesthez közeli megyét (Fejér és Pest) jelölte meg. A rendelet alapján Budapestre: Andriska Viktor, Gyarmati Imre, Tischler János és Zalay Dezső — az utóbbiak az Egyetemi Gyógyszertár dolgozói — Fejér megye területére: Kazay Endre, vértesacsai gyógyszerész, Pest megyébe: Angyal István, Baradlai János és Klein Imre gyógyszerészek nyertek kinevezést.

A vizsgálat egységes lefolytatása érdekében új vizsgálati jegyzőkönyvminta is készült szakemberek bevonásával s ez — szakítva a múlttal — a következő pontokból állt:

A gyógyszertár neve, helye, a vezető és a dolgozók személyi adatai.

[20] *Gyógyszerészi Újság* 1919, 8.

[21] Munkaügyi és Népjóléti Népbiztosság 35. M. N. sz. rend. 1919. máj. 20. *Tanácsköztársaság* 1919. máj. 22. 49. szám

A vizsgálat eredménye:

1. A gyógyszertári mérlegek (6 kérdés a mérlegekről)

2. Kétkeresztes szerek (8 kérdés a szerek elhelyezésére, eltartására, kiszolgáltatására)

3. Egykeresztes szerek (3 kérdés a szerek eltartására és kiszolgáltatására)

4. Kötszerek (4 kérdés az anyag eltartására és csomagolására, mennyiségére vonatkozóan)

5. Reagens szerek, kémlőszerek (4 kérdés a reagensek állapotára, használatára és a naplóra)

6. Éjjeli szolgálat (5 kérdés a csengő és a tábla, valamint az inspectiós szoba állapotára)

7. Receptre készített gyógyszerek (4 kérdés a magistralis gyógyszerek elkészítésére és kiszolgáltatására)

8. Gyógyszerek vizsgálata (6 kérdés a gyógyszerek eltartására, vizsgálatára és a szérumokra vonatkozóan)

9. Tisztaság, aszeptikus munka, sterilizálás (13 kérdés a gyógyszerkészítés és sterilizálás ügyében)

10. Tűzveszélyes szerek (Megfelelő-e az eltartás?)

11. Tiltott szerek és gyógyszerkülönlegességek (Vannak-e?)

12. Ellenmérgek (Antidotum arsenici van-e?)

13. Kézieladási cikkek (Milyenek vannak, kuruzslás?)

14. Nyomtatványok (Fertőzőbeteg bejelentő stb.)

15. Szakkönyvek (Gyógyszerkönyv, árszabvány, rendeletek?)

16. Gyógyszertári laboratóriumi könyv (Készülnek-e szerek?)

17. A közönség esetleges panaszai!

18. Az orvosok esetleges panaszai!

19. Gyógyszertári helyiségek hygienikus volta (Fűtés, világítás, szellőztetés)

20. A gyógyszerészmunkások képzettsége

21. A kamra, pince, laboratórium berendezése megfelelő-e?

22. A pontok alá nem sorolható megjegyzések. Rögtön, a vizsgálat alkalmával a felügyelő által elrendelt, illetve végrehajtott intézkedések.

Kétségtelen, hogy ez a vizsgálati jegyzőkönyv jóval részletesebb volt az előzőeknél, aminek következménye volt, hogy a vizsgálat még szakértő gyógyszerészek esetében is legalább egy napot, de a fennmaradt adatok szerint nagyobb patikák esetében 2—3 napot vett igénybe. A kinevezett felügyelőket első ízben dr. Andriska Viktor kísérte el, hogy a helyszínen adja meg a szükséges utasításokat. A felügyeletnek gondja volt arra is, hogy először a jól felszereltség hírében álló patikákat keressék fel, hogy a felügyelők ismereteiket itt bővítsék, míg a gyengébbek később kerültek vizsgálatra. Találtak kisforgalmú gyógyszertárakat igen szép, kifogástalan állapotban s nagyobbakat elhanyagolt, szakszerűtlen elhelyezésben. Ez utóbbi főleg az egy- és kétkeresztes szerek elkülönítésében és a nagyforgalmúaknál az általános rendezetlenségben nyilvánult meg. Az erélyesebb és főleg szakszerű ellenőrzés általában jó eredménnyel járt, annál is inkább, mert a felügyelők azt a rendelkezést kapták, hogy az átmeneti időben *„jóindulatú elnézéssel végezzék a vizsgálatot, s inkább kíméletes útmutatással, mint hivatalos hatalommal kihívóan élve, végezzék nehéz szolgálatukat.”*[22]

A fennmaradt vizsgálati jegyzőkönyvek adatai alapján kétséget kizáróan megálla-

[22] Koritsánszky Otto: *A Magyar Gyógyszerészet a proletárdiktatúra idején.* Bp. 1920, 170.

pítható, hogy az észlelt szabálytalanságok legtöbb esetben már évek óta fennálltak, s így nem írhatóak a proletárdiktatúra következtében beállott vezetőváltozás rovására. Azonkívül ezek a jegyzőkönyvek tanúskodnak amellett is, hogy minden szempontból fontos, hogy képzett gyógyszerész-szakemberek végezzék a gyógyszertárvizsgálatot, nem pedig a munkával túlhalmozott és szakszerűség szempontjából a gyógyszerészetet csak felszínesen ismerő tiszti orvosok.

GYÓGYSZERTÁRVIZSGÁLATOK AZ OKI KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL, 1936—1946

Az eddigiekben már említettem, hogy a gyógyszertárak vizsgálatát a közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV. törvénycikk a vármegyei, ill. városi tiszti főorvosra bízta. Az akkori gyógyszerkönyvekben szereplő anyagok ellenőrzésére jórészt kvalitatív reakciók voltak előírva, s így a patikavizsgálat a helyiségek és a berendezés megfelelő voltának ellenőrzése után, néhány reakció elvégzéséből állt.

A század elején megjelent III. Gyógyszerkönyv már több olyan hosszadalmas és alapos laboratóriumi készséget kívánó tartalmi meghatározást tett hivatalossá, melyet a vizsgáló főorvos a helyszínen már nem végezhetett el. A rövidesen kitört világháború (1914—1918) évei alatt szó sem lehetett előrelépésről, sőt a gyógyszertárak a szükség nehéz évei alatt rákényszerültek a gyógyszerpótlások alkalmazására. A húszas évek nehézségei után 1934-ben megjelent IV. Gyógyszerkönyv ismételten és kifejezetten előírta a galenikus gyógyszerek házi előállítását, bár e kérdésben fennállt az a csábító körülmény, hogy az elszaporodott gyógyszervegyészeti gyárak és nagykereskedők igen olcsón hozták forgalomba a különböző ún. galenikus gyógyszereket.

Mindezek a körülmények új és fokozottabb gyógyszerellenőrzést tettek szükségessé. Ennek az ellenőrzési módszernek megteremtése és bevezetése — a Rockefeller Alapítvány segítségével — az 1925. XXXI. törvénycikk alapján megépült és 1927-ben megnyílt Országos Közegészségügyi Intézet Kémiai Osztályának vezetője, Schulek Elemér egyetemi magántanár, Winkler Lajos professzor egykori tanársegéde nevéhez fűződik. Az intézet korábbi szakemberek — köztük már a múlt század neves higienikusa, Fodor József — javaslatára az ország egészségügyi problémáinak tanulmányozására, illetőleg megoldása céljából jött létre, mint azt Johan Béla, az intézet szervező igazgatója egyik jelentésében[23] írta: „*...egy ilyen intézetnek mindig fontos feladata a tuberculosis elleni küzdelem, a jó ivóvíz biztosításában való közreműködés, a fertőző betegségek elleni védelem és a gyógyszerek és gyógyszerkülönlegességek ellenőrzésének munkája...*"

Hogy a gyógyszervizsgálatokat Johan Béla mennyire fontosnak tartotta már a megindulóskor, kiviláglik abból, hogy az osztály vezetésére Winkler Lajos professzor tanársegédjét hívta meg, aki egyetemi pályafutása alatt, majd külföldi tanulmányútja alkalmából is bő tapasztalatokat szerzett a nálunk haladóbb országok gyógyszervizsgálatainak tanulmányozásával.

Schulek professzor az Intézet Gyáli út 4. szám alatti törzsépületében egész emeletnyi teret kapott, melynek nagyrészét a gyógyszervizsgáló laboratóriumok képezték, de

[23] Johan Béla: *Jelentés a M. kir. Orsz. Közegészségügyi Int. 1929 évben végzett munkájáról.* Bp. 1930, 3.

emellett jelentős teret kapott az ivóvízvizsgáló részleg és a biológiai gyógyszerellenőrző csoport is.

Mint az eddigiekben említettem, a tiszti főorvosoknak már korábban is volt lehetőségük, hogy gyógyszermintákat küldjenek be vizsgálatra a Belügyminisztérium Központi vizsgáló laboratóriumába. Ahogy a főorvosok az évek során mind jobban megismerték az Országos Közegészségügyi Intézetnek az egészségügy egész területére kiterjedő modern célkitűzéseit, egyre többen vették igénybe közreműködését, s ez a körülmény a vizsgálatra beküldött gyógyszerek számában is megmutatkozott. *(1. ábra.)*

Lényeges változást hozott azután a hatósági tisztiorvosi szolgálatnak az 1936. IX. törvénycikk alapján végrehajtott államosítása.[24] Ennek folytán a legtöbb törvényhatóság főorvosi állásába olyan fiatalabb korosztályú orvosok kerültek, akik tisztiorvosi képesítésüket már az OKI-ban szerezték meg és így közelről ismerték Johan Béla és munkatársai célkitűzéseit.

A kémiai osztály — Schulek professzor vezetésével — ezekben az években már rendszeresen végezte a gyógyszerkülönlegességek és az *Országos Társadalombiztosító*

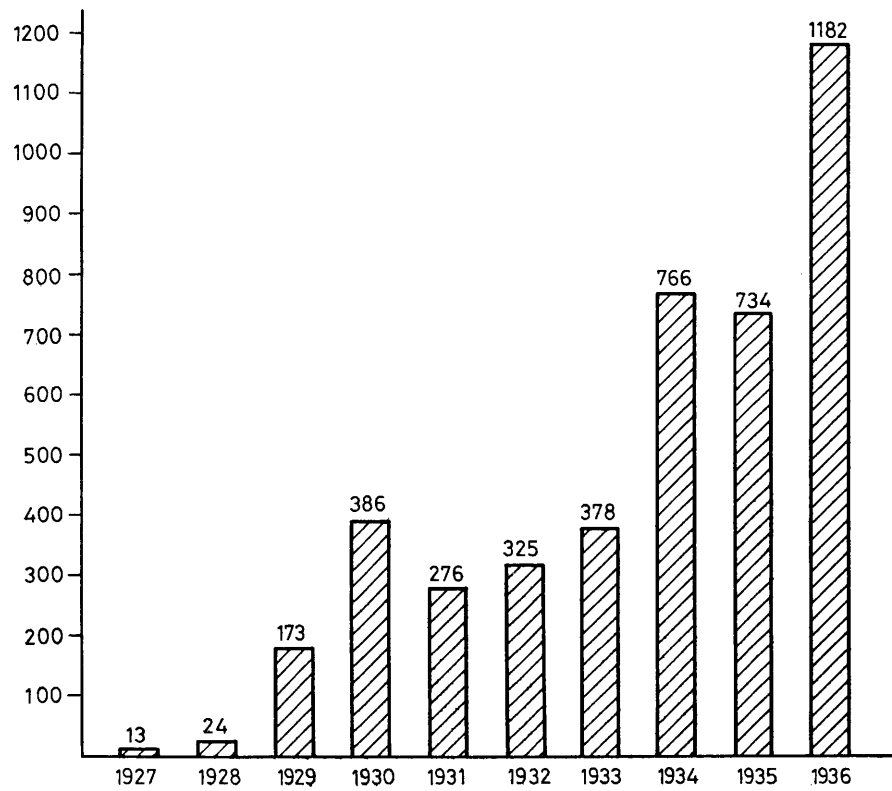

1. ábra

[24] Mozsonyi Sándor: A gyógyszertárak és a gyógyszerellátás ellenőrzése. *Népeü.* 1929, 8—10. sz.

Intézet (OTI) által vett gyógyszerminták vizsgálatát. A gyógyszertárvizsgálatokkal kapcsolatban Schulek professzor elgondolása az volt, hogy az osztály gyógyszerésztagjai (valamennyien gyógyszerészdoktorok) mint kinevezett állami gyógyszerügyi felügyelők járnák be évente — a tiszti főorvossal együtt — az ország gyógyszertárait és végeznék a vizsgálat gyógyszerészi felkészültséget és a laboratóriumi vizsgálatokban teljes jártasságot kívánó munkáját.

Miután az ország különböző vármegyéiből megérkezett a tiszti főorvosok meghívó levele — mint az osztály akkoriban leghosszabb szolgálati idővel rendelkező tagja — e sorok írója kapott megbízást Schulek professzortól, hogy a vizsgálatok lebonyolítására alkalmas szervezési teendőket és a felszerelés összeállítását elvégezze. Tisztázandó volt mindenekelőtt az útiprogram. Feltételeztem, hogy a helyi viszonyokkal és a közlekedési lehetőségekkel ismerős főorvossal együttműködve naponta 3—4 gyógyszertár vizsgálatát elvégezhetjük, sőt városokban többet is. Így kb. 2—3 óra jutna egy-egy gyógyszertárra, mely idő alatt nemcsak a berendezéssel és felszereléssel lehet alaposan megismerkedni, hanem lehetőség szerint hosszabb vagy rövidebb vizsgálati eljárások elvégzésére is jutna idő. Bár a gyógyszertáraknak készletben kell tartani a vizsgálatokhoz szükséges eszközöket és mérőoldatokat, mégis célravezetőbbnek tartottuk, ha friss és pontosan ismert erősségű mérőoldatokat viszünk magunkkal, továbbá lehetőleg kis helyet foglaló eszközöket is arra az esetre, ha valahol hiányos volna a felszerelés.

A felszerelés elhelyezésére a *2. ábrán* látható és két ládába elcsomagolható mozgó laboratóriumot állítottam össze. A jobb oldali ládában jól lezárható üvegekben mérőoldatok, vegyszeroldatok és poralakú vegyszerek vannak. Az üvegek a polcokon úgy vannak elhelyezve, hogy szállítás közben kevéssé rázkódjanak, illetőleg össze ne törjenek. (A képen a második polc mindenestől a másik ládára van áthelyezve, hogy a mögötte levő felerősített eszközök is láthatók legyenek.) A vegyszeres láda fedélrészén (a képen le van hajtva) helyeztük el — szintén jól rögzítve — a pipettákat és bürettákat. Ez utóbbiak közül egy a szomszédos láda sarkába erősíthető állványon — használatra készen — látható. A baloldali láda az eszközök (lombikok, rázótölcsérek,

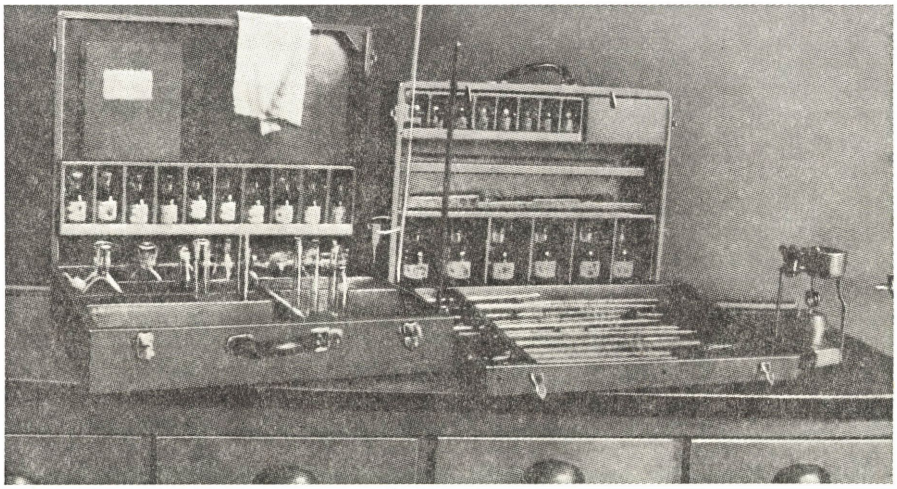

2. ábra

mérőlombikok stb.) szállítására szolgál úgy, hogy ezek alakjuknak megfelelő rekeszekbe mozgásmentesen elcsomagolhatók. Ugyanitt nyer elhelyezést a kép jobb oldalán összeszerelve látható kis vízfürdő a hozzá tartozó benzinlámpával együtt. A láda fedélrésze füzet, törlőruha, munkaköpeny stb. elhelyezésére szolgál.

Meg kell még említenem, hogy a két láda szállítása és kezelése céljából osztályunk egyik laboránsát vittük a kiszállásokra magunkkal. Sajnos a ládák az OKI épületeinek háborús rongálódásai folyamán elpusztultak, így csak a róluk készült korabeli képet van módomban bemutatni.[25]

A felszerelés elkészültével 1936. év nyarán megkezdtük a kiszállásokat. Elsőnek Zemplén megye főorvosának meghívására utaztam ki Sátoraljaújhelyre. Az akkor még önálló megyében mindössze 24 nyilvános gyógyszertár volt, melyek közül 12-t három nap alatt meglátogattunk. A megye további gyógyszertáraira egy későbbi időpontban kerítettünk sort, s ugyanakkor még három orvosi-kézi gyógyszertárat is felkerestünk. Jelen voltam ezenkívül a harmadik sárospataki gyógyszertár megnyitásánál is.

Ugyancsak meghívást kaptunk az említett év folyamán Győr megyébe, ahol két alkalommal történő kiszállás során 10, továbbá Szeged városába, ahol 25 gyógyszertár közül 20-at vizsgáltunk meg, ezek közül néhányat a város külterületén. További három törvényhatóság területén is közreműködtünk a gyógyszertárak megvizsgálásánál, de csak ott, ahol a főorvos valami rendellenesség miatt részletesebb vizsgálatot óhajtott lefolytatni. A többi gyógyszertár vizsgálatát ezekben a megyékben a főorvosok maguk végezték el, s csupán mintát küldtek be vizsgálatra az Intézetbe. Az első évben végzett munkából az *1. táblázaton* közölt adatok tájékoztatnak.[26]

1. táblázat

Helyszíni vizsgálatok 1936-ban

Megyék	Összes	Megvizsgált	Megvizsgált gyógyszerek		
	gyógyszertárak száma		megfelelt	nem felelt meg	összesen
Békés vm.	58	9	35	10	45
Győr vm.	31	10	40	13	53
Sopron vm.	26	10	27	4	31
Zala vm.	42	10	38	5	43
Zemplém vm.	27*	27*	88	34	122
Szeged város	25	20	69	23	92
Összesen:	209	86	297	89	386

* Ezek között 3 kézi gyógyszertár volt.

A vizsgálat — a korábbi rendelkezések figyelembevételével — mindenre kiterjedt, kezdve a gyógyszertári helyiségek elhelyezésétől és berendezésétől, a gyógyszervizsgá-

[25] Zboray Bertalan: Újabb gyógyszertárvizsgálatok. *Magy. Gyógysz. Tud. Társ. Értesítője*, 1937. 562.

[26] Tomcsik József: *Jelentés a M. kir. Orsz. Közegészségügyi Intézet 1937. évben végzett munkájáról.* Bp. 1938. 42.

latokon keresztül egészen a vezetendő könyvekig. A gyógyszertárak berendezése és felszerelése tárgyában kiadott 260.520—1934. B. M. számú rendelet akkoriban pontosan előírt változásokat írt elő az új IV. Gyógyszerkönyvvel kapcsolatban, de a végrehajtásra 1939. december 31-ig haladékot adott. Ezek figyelembevételével a vizsgálatok során a méltányosság álláspontjára helyezkedve és minden esetet külön is elbírálva arra törekedtünk, hogy a gyógyszerész maga jelölje meg a hiányok pótlásának sorrendjét és azt a határidőt, ameddig a pótlásokat a terminuson belül — anyagi helyzetének megfelelőleg — lebonyolítani módjában lesz.

1940. március 22-én a Hajdú-Bihar megyei Derecskén Benkő Sándor „Remény" gyógyszertárában felvett „Jegyzőkönyv"[27] szerint ott: Mucilago gummi arabici, Compr. theobromini jodati, Aqua destillata, Spiritus dilutus és Radix Angelicae került vizsgálatra. E néhány anyag is dokumentálja, hogy vizsgálatunk főleg a gyógyszerész által házilag készített ún. galenikumokra terjedt ki, amelyek között sok volt a romlandó (Mucilago, Compr. theobrom. stb.). Különös figyelmet szenteltünk a legtöbb vizsgálatnál a desztillált víznek, amely a vidéki kutak szennyezettsége folytán igen sokszor ammóniát tartalmazott. A felszerelésünk 0,1 norm. töménységű savakat illetőleg lúgot tartalmazott, de volt $KMnO_4$ és $AgNO_3$ oldatunk stb. is. A vizsgálandó anyag bemérését normál lombikokban végeztük s a titráláshoz pipettával vettünk ki annyi oldatot, hogy a mérőoldat fogyása 10 ml körül legyen.

Sohasem mulasztottam el legalább egy drog megtekintését. Természetesen metszetkészítésről szó sem lehetett, csupán a régi, esetleg penészes drogokat kerestem. Sűrűn használatos felszerelési tárgyunk volt a szeszmérő-aerométer, de magunkkal vittük a kötszervizsgálathoz szükséges fonalszámlálót is, ami szintén alkalmas volt helyszíni gyors vizsgálatra.

A jegyzőkönyv 6. rovata szerint kb. 20 grammnyi mintát vettünk a Liquor ferri albuminati sacchar. nevű készítményből, hogy azt az Intézetben a Gykv. által előírt részletes vizsgálatnak vessük alá. A mintát vett gyógyszerből ugyanannyit lepecsételve a gyógyszertárban hagytunk, a mintavétel előírt szabályainak megfelelően.

Mint már korábban is említettem, az alig két-három évvel előbb megjelent IV. Magyar Gyógyszerkönyv rendelkezéseit még igen sok helyen nem ismerték vagy nem hajtották végre. A gyógyszertárvizsgálók szerepe így számtalanszor a tanácsadásra, útbaigazításra is kiterjedt, amit az érdekelt gyógyszerészek általában szívesen fogadtak, elismerve az Országos Közegészségügyi Intézetből jött szakértő gyógyszerészek tárgyilagosságát, akik a gyógyszerészi pálya tudományos színvonalának emelése érdekében működtek közre. Az évek múltával azt az elvet is igyekeztem érvényesíteni, hogy egy bizonyos megyében lehetőleg ugyanaz a vizsgáló menjen ki egy-két év elteltével, hogy így alkalma legyen az összehasonlításra, illetve a fejlődés megállapítására.

A jól megindult és vezetett vizsgálati rendszer elé hazánknak a II. világháborúba sodródásával nagy nehézségek tornyosultak. Az már korán bebizonyosodott, hogy az OKI Kémiai Osztályának gyógyszerészlétszámával az ország valamennyi gyógyszertárának évenkénti vizsgálatát nem fogjuk tudni végrehajtani. 1939-től fokozta a nehézséget az ország területi megnövekedésével együtt a gyógyszertárak megugrott száma, mert ezeknél fő szempontnak tekintettük a Magyar Gyógyszerkönyv újabb készítményeinek és rendelkezéseinek megismertetését. A kiszállások számának csök-

[27] *Jegyzőkönyv* a derecskei Remény gyógyszertár vizsgálatáról (dr. Benkő Ferenc szíves közlése)

kenését az is magyarázza, hogy a háborúba lépés következtében az osztály több tagját katonai szolgálatra hívták be. *(2. táblázat.)*[28]

2. táblázat

Év	A gyógyszertárak száma	A vizsgált gyógyszerek		
		megfelelt	kifogásolt	összesen
1936	86 (3)*	297	89	386
1937	229 (12)*	733	263	996
1938	317 (8)*	901	371	1272
1939	403 (10)*	1084	397	1481
1940	502 (18)*	1461	255	1716
1941	269 (11)*	723	203	926
1942	463 (6)*	1381	291	1672
Összesen	2269 (68)*	6580	1869	8449

* Kézi

Mind e nehézségek ellenére a vizsgálatokat 1944 szeptemberéig folytattuk, amíg csak az ország hadszíntérré válása a Közegészségügyi Intézet működését is meg nem szüntette.

Nem lenne teljes e rövid beszámolóm, ha nem emlékeznék meg azokról a munkatársaimról, akik mint a kémiai osztály tagjai, részt vettek a vizsgálatok lefolytatásában.

Rózsa Pál, Clauder Ottó, Flóderer István, Hidvégi Gyula, Boldizsár Imre és Vida László szaktudásának és ügybuzgalmának köszönhető a vizsgálati módszer bevezetésének sikere.

A felszabadulás után mint felügyelő még végigjártam a romokban heverő Budapest gyógyszertárait, megállapítottam a gyógyszertárak sérüléseit és működési lehetőségeit. Erre vonatkozó tapasztalataimat a Népegészségügy c. hivatalos lap 1946. 11. számában[29], majd a Gyógyszerész c. szaklapban 1947-ben tettem közzé.

A felszabadulás után a megújult Országos Közegészségügyi Intézet a vidéki gyógyszertárvizsgálatokat — a közlekedési nehézségek ellenére — újból megindította s csökkent gyógyszerészlétszámmal mindaddig folytatta, míg a gyógyszertárak államosításával az ellenőrzés kérdése is a megyénként megalakult gyógyszertár-vállalatok feladatává lett.

Zusammenfassung

Der Aufsatz gibt zunächst einen kurzgefaßten Überblick von der Entfaltung der Formen und Methoden der Apothekenrevisionen und macht danach die im zweiten Viertel unseres Jahrhunderts gültige Revisionsmethode ausführlich bekannt.

[28] Tomcsik József: *Jelentés a M. kir. Orsz. Közegészségügyi Int. 1942. évben végzett munkájáról.* Bp. 1943. 77.

[29] Zboray Bertalan: Budapest gyógyszertárainak állapota az ostrom után. *Orvosok lapja—Népegészségügy* 1946. 11. *A Gyógyszerész* 1947. 2., 4. sz.

Die ersten Verordnungen für Apothekenrevisionen in Ungarn stammen aus dem 17. Jahrhundert. Wie die Revisionen im 18—19. Jahrhundert vor sich gingen, ist aus einigen Büchern, die deren Verfasser aufgrund eigener Erfahrungen geschrieben hatten, zu erkennen.

Bereits während der Reformstrebungen 1848 tauchte der Gedanke empor, daß eine auf zentrale Weise organisierte und von gebildeten Apothekern durchzuführende Revision der Apotheken vonnöten wäre. Dieser Entwurf konnte aber in der schwierigen Epoche nach der Niederlage des Freiheitskampfes nicht verwirklicht werden. Das übrigens sehr bedeutsame Gesundheitsgesetz 1876 hat leider außer Acht gelassen, daß sich die Pharmazie schon zu einem selbständigen Fachzweig entwickelt hatte, und die behördlichen Obliegenheiten teils Ärzten, teils Juristen anvertraut.

1893 erließ das Innenministerium eine strenge Verordnung für Apothekenrevisionen, und das dieser beigelegte Protokollmuster von 24 Punkten blieb jahrzehntenlang im Gebrauch.

Während der Räterepublik in Ungarn 1919 beschäftigte sich die Pharmazeutische Abteilung des Volkskommissariats für Arbeitswesen und Volkswohlfahrt auch mit der Angelegenheit der Apothekenrevisionen. Man wollte Stellungen für Apothekeninspekteure im ganzen Lande und einen Lehrkurs mit Vorträgen und Laborübungen für sie organisieren, der Plan wurde aber nur teilweise verwirklicht. Ein neues, mehr detailliertes Revisionsprotokollmuster wurde doch fertiggebracht.

Infolge der Entwicklung gründlicherer Laboruntersuchungen und der Verordnung häuslicher Herstellung der sog. galenischen Arzneimittel ist eine neue gesteigerte Arzneimittelkontrolle notwendig geworden. Deren Organisierung fiel der Chemischen Abteilung des 1927 eröffneten Landesinstituts für Hygiene unter der Leitung von Prof. Schulek zu. In den Laboratorien dieses Instituts wurde die Untersuchung der eingeschickten Arzneimittelmuster durchgeführt. Nach dem Plan von Prof. Schulek hätten die Apothekermitglieder der Abteilung jedes Jahr alle Apotheken des Landes besuchen sollen. Dem Verfasser des vorliegendes Aufsatzes kam es zu, die Organisationsarbeit vorzunehmen und die Ausrüstung zusammenzustellen. Er berichtet ausführlich über seine persönlichen Erfahrungen während der Revisionen. Zur Zeit des II. Weltkrieges stieß die Aufrechthaltung des gut eingelaufenen und geleiteten Revisionssystems auf große Schwierigkeiten (infolge der Annexionen nahm die Anzahl der Apotheken zu, wegen Militärdienstes aber die der Apotheker ab). Trotzdem wurden die Revisionen bis zum Ende September 1944 fortgesetzt.

Nach 1945 setzte das neuorganisierte Landesinstitut für Hygiene die Apothekenrevisionen am Lande wieder an, bis — infolge der Verstaatlichung der Apotheken — auch die Revision eine Aufgabe der in jedem Komitat errichteten staatlichen pharmazeutischen Unternehmungen geworden ist.

B. ZBORAY, Dr. pharm.
Research worker
Semmelweis Orvostörténeti Múzeum
H—1013 Budapest, Apród u. 1/3, Hungary